

Simon Baußner nagyszebeni követ 1707. évi bécsi útjának költségjegyzéke*

1707 kezdetén a szebeni magisztrátus úgy döntött, hogy követ útján számol be a bécsi udvarban a város és a szász nemzet szorongatott helyzetéről. A szász főváros falai közé szorult polgárság és magyar nemesség, valamint a környező falvakban élő parasztság életében igen kritikus időszak volt ez, II. Rákóczi Ferenc hadai ugyanis 1706 őszén immár másodszor foglalták el Erdély jelentős részét. Csupán néhány erősség, Szeben, Brassó és Fogaras maradt császári kézen. Az erdélyi Habsburg-uralom katonai-adminisztratív központjaként szolgáló Szebent 1706 októberében blokád alá vették a felkelők, ami még a következő év januárjában is fennállt. A császári hadvezetés 1707 elején Johann Karl de Tige báró ezredes vezetésével 2000 fős lovas különítményt küldött Erdélybe a császári uralom alatt maradt erődítmények megsegítésére. Tige januári hadjárata során felmentette a felkelők által körülvárt Dévát és Vajdahunyadot, majd e várak császári helyőrségének ellátásáról is gondoskodott. Tige lovasságának megérkezésére a Szebent körülvevő felkelők szétszéledtek ugyan, ám ez nem jelentett könnyebbséget az erdélyi lakosság számára, mivel a sereg ellátása újabb tetemes összegű pénz- és terményadót vont maga után. A lesújtó erdélyi állapotok, a felkelők pusztításai és a pénzhány miatt a Szebenben tartózkodó magyar politikai elit úgy döntött: Sándor Gergely guberniumi regisztrátor személyében követet küld Bécsbe, hogy segítséget szerezzen, vagy legalább kieszközölje, hogy a városban tartózkodó nemesség Havasalföldre menekülhessen.

A szebeni magisztrátus ezzel párhuzamosan a város és a szászszág kritikus helyzetéről saját, a magyaroktól független követ által kívánt jelentést tenni az udvarban. E feladattal Simon Baußnert¹ bízta meg, akinek 28 pontos instrukciója tükrözi a Szászföldön és

* A közlemény az „Erdélyi szász városok a Habsburg-uralom kezdetén Szeben és Brassó példáján (1685–1711)” című posztdoktori projekt (PD 121235) keretében készült, amely a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával, az NKFI Alapból valósul meg.

¹ Simon Friedrich Baußner (Bausnern) (1677–1742), Bartholomäus Baußner szász szuperintendens fia Nagyenyeden és Szebenben tanult, ahol a gimnázium befejezése után hivatali szolgálatba lépett: anyakönyve szerint „*ad magnificum dominum Sárosi statui politico se applicaturus*.” – azaz feltehetően Sárosi János († 1703) guberniumi tanácsos és erdélyi főbiztos szolgálatában állt. 1702-ben a Guberniumnál szolgáló hat kancellista egyike volt. 1704-ben a szebeni magisztrátus titkára (jegyzője) és a szász tanácsának tagja lett. 1707-ben, a bécsi követsége alkalmából számára kiállított útlevél szerint szebeni titkár. Követi megbízatása bizonyára hozzájárult későbbi felemelkedéséhez: 1711-ben a Szebeni Provincia jegyzőjeként tűnt fel, majd ugyanebben az évben Johannes Hossmannt váltotta fel Bécsben az Erdélyi Udvari Kancellária taxatori hivatalában. E minőségében 1715-ben felvételt nyert a szebeni szenátusba, majd 1718-ban nemességet szerzett. 1730 augusztusában a szebeni tanács királybíróvá választotta, majd VI. Károly (III. Károly magyar király, 1711–1740) 1732 decemberében megerősítve a választást, szász ispánná és guber-

különösen Szebenben uralkodó háborús állapotokat, valamint a város vezetésének a hatékony bécsi érdekérvényesítésről kialakított képét.²

Simon Baußner 1707. március 17-én délután 5-kor indult útnak Sándor Gergellyel együtt, kereskedők és császári lovas katonák kíséretében.³ Indulásáról Andreas Teutsch szebeni polgármester is megemlékezett: „17. [März] Gehet der Herr Bausner mit dem Sandor Gergely in Gottes Nahmen fort. Der Herr wolle ihn behüten auf allen seinen Wegen!”⁴

A követjárásáról viszonylag szűkös mennyiségben fennmaradt források között különleges értékkel bír utazási és megélhetési költségeiről készített jegyzéke (számadása), amelynek alapján rekonstruálható oda- és visszaútjának útvonala,⁵ de utazása és bécsi tartózkodása során folytatott életvitelébe is betekintést nyerhetünk. A saját kézzel írt számadást feltehetően utólag állította össze.

Útvonalát a hadi helyzet határozta meg, 1707 elején ugyanis Magyarország és Erdély nagy része a felkelők uralma alatt állt.⁶ Ennek megfelelően – az 1690-es évek gyakorlatával ellentétben, amikor az erdélyi követek Felső-Magyarországon keresztül közeleltették meg Bécset – déli útvonalat választott.⁷ A Vöröstoronyi-szoroson átkelve Havasalföldre, a Déli-Kárpátok mentén haladt nyugat felé, majd Orsovánál északra kanyarodott az ekkor még oszmán fennhatóság alatt álló Bánság területére. Karánsebest és Lugost elérve nyugatra, majd délnyugatra fordult. Titel és Pétervárad érintésével a Dráva mentén haladt tovább. Szlavónián, Horvátországon, Stájerországon és Ausztrián keresztülutazva április 18-án érkezett Bécsbe, indulása után több mint egy hónappal.⁸ A császárvárosban négy hónapnál tovább időzött, majd augusztus 27-én indult haza. Visszaútja során Grazban hajóra szállt és innen egészen Péterváradig a Murán, majd a Dráván, végül a Dunán folytatta útját, Ráckanizsa, Légrad, Verőce és Eszék érintésével.

niumi tanácsossá nevezte ki. 1733 februárjában tért haza Bécsből, majd júniusban iktatták be szász ispáni méltóságába. 1733 júliusában az uralkodó aranylánccal tüntette ki. 1742-ben halt meg Szebenben. HERBERT, 1883, 444; SEIVERT, 1782–1783, III. 428–430; TRÓCSÁNYI, 1988, 291, 311, 326, 399; DÖRNER, 2009, 258. A Baußner fivérek, Balthasar és Simon nemeslevelének másolata: MNL OL, B 2 1718/76; Uo. B 18 6. köt. 778–784.

² Baußner követjárásának előzményeire, instrukciójára, bécsi tartózkodására és útjának eredményére bővebben: SZIRTES, 2014; SZIRTES, 2015, 108–120. A politika- és hadtörténeti előzményeket lásd továbbá: HIPSSICH–KOMERS, 1707, 291, 309–311; R. VÁRKONYI, 1986, 909–910; WESSELÉNYI, 1985, II, 28–34, 81–110.

³ WESSELÉNYI, 1985, II, 110. Az alább közzétett költségjegyzék szerint utazása során először március 18-án szállt meg. Lehetséges, hogy a március 17-i délutáni indulást követően egész éjszaka úton volt. Ez történhetett biztonsági okból, de azért is, hogy leelőzze követársát.

⁴ Andreas Teutsch diáriuma. SJAN Sibiu, Col. fasc. M 118. Nr. 1. Diarium 1707. fol. 9r.

⁵ Lásd a térképmellékletet. (Készítette: Nagy Béla.)

⁶ HECKENAST, 1984, 384.

⁷ Gulácsi Albert naplójából és Georg Klockner szebeni követ számadásából ismerjük például a Bécsbe tartó 1691. évi erdélyi követség útvonalát. A főbb állomások Munkács, Ungvár, Eperjes, Lőcse, Nagyszombat és Pozsony voltak. Lásd NAGY, 2007; HERBERT, 1896.

⁸ A Szebenben raboskodó Bethlen Miklós 1708-ban ugyancsak déli irányból indult a császárvárosba. Déva, Jenő, Arad és Szeged érintésével érkezett Péterváradra, ahonnan útvonala egyezhetett Baußnerével (Eszék, Varasd, Pettau, Marburg, Graz, Bruck an der Mur, Bécs). BETHLEN, 1980, 980.

Péterváradon kocsira ült, majd a Vöröstoronyi-szorostól délre fekvő Rimniktől lóháton tartott Szeben felé, ahová közel egy hónapi utazást követően, szeptember 26-án érkezett meg.⁹

A Baußner által keresztezett Drávától délre fekvő területek közigazgatása a törökkel lenes visszafoglaló háborúk alatt több változáson esett át. Az ekkori Szlavónia, a Dráva–Duna és a Száva közötti terület keleti fele 1687-ben szabadult fel a török uralom alól és a karlócai béke értelmében ismét Magyarország része lett, ám egyelőre külön kormányzat alá került. Az itt illetékes, 1695-ben felállított Szlavón Kamarai Inspekció az Udvari Kamara alárendelt szerveként Eszék központtal működött, kamarai, adminisztratív és jogszolgáltatási feladatkört ellátva. A Rákóczi-szabadságharc azonban megzavarta az itteni berendezkedést.¹⁰

Az ugyancsak külön kormányzat alá tartozó Horvátország a 18. század első felében a Dráva–Száva köze, valamint a Száván túli horvát területek nyugati részét, Zágráb, Kőrös és Varasd megyéket foglalta magába. E terület kincstári ügyei a Pozsonyban működő Magyar Kamara alá tartoztak, melynek helyi képviselője a 18. század első felében a fiskális prokurátor volt, Zágráb, illetve Varasd székhellyel.¹¹

Baußner utazása során érintette a szerveződés alatt álló Duna–szávai, valamint a Varasdi határőrvidéket is. A Tisza–marosi, valamint a Duna–szávai határőrvidék megszervezése a bécsi központi kormányzat szervek által a karlócai békét követően, 1700-ban kezdődött el a Maros, Tisza, Duna, Száva és Una folyók mentén, Arad, Szeged, Pétervárad, Eszék, Bród központokkal. E várak parancsnokai az állandó várőrséget és a környező területeket is felügyelték. A határőrvidék szervezését azonban megszakította a Rákóczi-szabadságharc; a hadi helyzet és a változó körülmények miatt sem területét, sem szervezetét és népességét tekintve nem képezett állandó rendszert.¹² A karlócai béke után valójában hátországgá váló Varasdi határőrvidék területén tovább élt a 16. századtól kiépült főkapitányi rendszer.¹³

Baußnernek oda- és visszaútja során a szebeni magisztrátus által 1707. március 15-én kiállított útlevélén¹⁴ kívül további hét úti okmányra volt szüksége. Az egyiket az indulása előtti napon, március 17-én Tige báró ezredes állíthatta ki. A következőket Ha-

⁹ Ezt támasztja alá Andreas Teutsch 1707. szeptember 26-i naplóbejegyzése is: „26. [...] Dito. Kompt unser Herr Bausner durch Gottes Gnade wieder glücklich an.” Andreas Teutsch diáriuma. *Uo.*, fol. 24v.

¹⁰ A Szerémség és Alsó-Szlavónia 1746-ban lett ismét a Magyar Királyság része, Verőce, Pozsega és Szerém vármegye névvel. NAGY–KISS, 1995, 153–154, 431–432; OROSS, 2014, 1163. A Dráva–Száva köze kamarai igazgatásának 17. század végi változásaira lásd OROSS, 2013.

¹¹ NAGY–KISS, 1995, 152, 477–478.

¹² OROSS, 2013a, 104–112. A Duna–szávai határőrvidék szervezése 1713-ban folytatódott. A Tisza–marosi határőrvidék létesítését a szabadságharc keresztülhúzta, újjászervezésére 1715-ben került sor. A határőrvidékek létrejöttére lásd WESSELY, 1973, 71–78.; BAK, 1997, 114–117, ill. *Uo.*, 7. melléklet.

¹³ WINKELBAUER, 2003, 433; BAK, 1997, 115.

¹⁴ SJAN Sibiu, Mag. Acte admin. 1707/1. fol. 1. A latin nyelvű útlevél által a városvezetés biztosítani kívánja, hogy Baußner vámhelyeken, erődítményeken, szorosokon és hasonló helyeken átkelve ne essen gyanúba. Továbbá felszólít arra, hogy szavainak hitelt adjanak, számára szolgáljával együtt szabad átjárást biztosítsanak, az utazásához szükséges dolgokkal ellássák és útját segítsék.

vasalföldén Cerneți-nél (márc. 26.),¹⁵ majd oszmán területen Karánsebesen (márc. 30.) és Temesváron (ápr. 6.) állíttatta ki. Visszaútja során a péterváradi parancsnoktól (szept. 13.), majd Temesváron (szept. 15.), valamint a havasalföldi Telești településen (szept. 21.) kapott útlevelet.

Lényegre törő költségkimutatása tükrében is sejthetők Baußner (és szolgálja) utazásának fáradalmai és viszontagságai.¹⁶ Odaútja során átkelt az Olton (márc. 18., 20.), a Tiszán (ápr. 7.), a Dunán (ápr. 8.), a Dráván és a Murán (ápr. 14.); visszafelé, hosszabb hajózás után a Tiszán (szept. 13.) és az Olton (szept. 26.). A Temesköz területén kalauzt fogadott fel, aki átvezette őket egy mocsáron valahol Dóc és Bóka között (ápr. 2.). A kimutatásból az is kiderül, hogy Orlódnál egy aga három napig feltartotta őket, és miattuk egy törököt menesztett Temesvárra, ahol újabb útlevél készült számukra. Közben Titelig török konvoj kísérte őket (ápr. 4–6.). Baußner útközben megelőzte magyar követtársát, aki azonban Eszéknél utolérte (ápr. 12.).¹⁷ A szász követ ettől kezdve szolgáját és lovát hátrahagyva Sándor Gergellyel együtt postán haladt tovább.¹⁸

Baußnernek, instrukciója első pontja szerint a mielőbbi célba érés érdekében lehetőség szerint postával kellett Bécsbe utaznia.¹⁹ Bár ekkor a császárvárosba tartó erdélyi követek szokásos, Felső-Magyarországon keresztül vezető útvonalán postajáratok álltak rendelkezésre, ezek használata nem jöhetett szóba, mivel II. Rákóczi Ferenc fennhártsága alatt álltak.²⁰ A biztonságosabbnak tűnő déli útvonalon a szász követ magyar társával együtt Eszékről Bécsig, 35 postaállomás érintésével utazott postával – azaz postakocsin (ápr. 12.).²¹

¹⁵ A zárójelben olvasható dátumokkal a bejegyzés helyére utalunk.

¹⁶ Követjárásáról fennmaradt egyetlen jelentésében utal arra, hogy az utazás viszontagságairól április 9-i, Péterváradról írt levelében számolt be. E levél azonban nem található a szebeni városi iratok között. Baußner (Szebennek), 1707. máj. 16., Bécs. SJAN Sibiu, Mag. Acte admin. 1717/1. fol. 20–21.

¹⁷ Jelentéséből kiderül, hogy az eltérő érdekeket képviselő szász követ magyar kollégájával „versenyt futott” a bécsi udvarba: „*Nachdeme ich nun von dar die reise mit gehabter eugenen Gelegenheit forthgesetzt, hatt mich der Herr Sandor Gergely zu Essek auff der Post eingehollet, dannenhero genöthiget gewesen, umb von Ihm nicht vorgekommen zu werden, mich gedachter Post auch zubedienen [...]*” Baußner (Szebennek), 1707. máj. 16., Bécs. *Uo.* – Hasonló eset ismert 1697-ből, amikor Johann Hossmann szebeni követ egy rövid szakasz után lóra ült és megelőzte Bánffy György gubernátort, Apor István kincstartót és Bethlen Miklós kancellárt. SZIRTES, 2015, 106; ZIEGLAUER, 1869, 139.

¹⁸ Vö. ápr. 28.

¹⁹ SZIRTES, 2014, 328. A posta személyszállítási tevékenysége – bár a 16. század elejéig nyúlik vissza – a 18. században vált igazán jelentőssé Európában. WINKELBAUER, 2003, 331; HORVÁTH, 2010, 12.

²⁰ KAMODY, 1982, 216–218. Rákóczi postahálózatának térképes rekonstrukcióját lásd *Uo.*, 224.

²¹ A Baußner által postával megtett út Varasd és Bécs közötti szakaszát Johann Peter Nell császári tábori főpostamester 1709. évi birodalmi postatérképe is feltünteti. NELL, 1709; KAMODY, 1982, 228. Az Udvari Haditanács egy a posták helyreállítására vonatkozó, 1711 utáni tervezetében Varasd és Eszék között dél-dunántúli útvonalat javasolt, Kanizsa, Szigetvár, Pécs és Siklós érintésével. Ugyanezen tervezet Erdély felé egy Szegedről induló, Nagyszebenig vezető járatot említ. MUNKÁS, 1903, 451–452. Ugyanakkor egy 1694. évi forrás szerint Bécsből Grazon és Klagenfurton keresztül Horvátországba, Magyarországra és Erdélybe is indultak postajáratok. WINKELBAUER, 2003, 340–341.

Az augusztusban szolgájával együtt hazafelé tartó Baußner Béctől Grazig kocsist fogadott fel, ám a jármű Krieglachnál javításra szorult, ezért Grazig ismét postával utaztak tovább (aug. 29.). Itt hajóra szálltak, és ettől kezdve szakaszonként fizettek a hajósoknak. Péterváradtól Rimnikig kocsin utaztak (szept. 13–18.), ám az első kocsis számára beszerzett élelmet és zsákjukat ellopták (szept. 13.). Rimniktől Szebenig lóháton tették meg az utat (szept. 24–26.).

Útközben több alkalommal kényszerültek különféle borralalók és díjak fizetésére: odaútikon a pétervárad (ápr. 8.) és a grazi (ápr. 15.) kapuőrség követelt tőlük pénzt, a visszaúton Eszéknél Kreuz generálisnak és a hídmesternek kellett fizetniük azért, hogy hajójukkal átjussanak a hajóhídon (szept. 10.). Külön költséget jelentett, hogy Ráckanizsától kezdve (szept. 3–11.) minden hajóállomásnál (Ráckanizsa, Muraszerdahely, Légrád, Verőce, Alsómiholjác, Sopje, Vukovár, Újlak) díjat („Wacht oder Trinck Geld”) kellett fizetniük a „határőröknek” („Grantz Wacht”).²²

Baußner bécsi tartózkodásának első két hónapjában a „Weißer Ochse” (Fehér Ökör) szállóban lakott (jún. 20.). Itt szobát, ágyat, istállót és rendszeres étkezést is biztosítottak számára. A következő két hónapot a jezsuitáknál töltötte („im Jesuitter Hauß”) (aug. 26.). Adam nevű szolgája – aki Eszéktől kezdve külön utazott – Baußner Bécsbe érkezése után tíz nappal, húsvét (április 24–25.) után, április 28-án érkezett meg lovával együtt; visszafelé együtt haladtak.

Baußner odaútja során általában helyi fogadókban szállt meg,²³ ahol ételhez, italhoz, lóva számára szénához és takarmányhoz jutott.²⁴ Bécsi tartózkodásának általános költségeit különféle további kiadások növelték: írószert vásárolt (ápr. 19.), másolatokat készíttetett az uralkodónak benyújtani kívánt emlékiratról²⁵ (ápr. 23.), a laxenburgi uralkodói audienciára kocsival utazott ki (máj. 25.), iratot pecsételtetett le az Udvari Haditanács kancelláriájának alkalmazottjával (jún. 29.). Külön költséget jelentett szolgája ellátása (júl. 25.) és ruháik kimosatása (aug. 25.). Veszteséggel járt, hogy Szebenből magával hozott lovát – melyet az odaúton kétszer is megpatkoltatott (márc. 27., ápr. 8.) – Bécsben alacsonyabb áron volt kénytelen eladni (jún. 18.).

²² Hogy a Baußner által egységesen határőrnek nevezett személyek mely hivatalhoz tartoztak, nem tudjuk. Lehetséges, hogy díjbeszedő tevékenységük azon kihágások közé tartozott, amelyeket az 1715. és 1723. évi országgyűlések is orvosolni próbáltak. Az 1715. évi 43. törvénycikk a császári katonaság által egyes folyókon és hidakon behajtott „különféle fizetéseket s vámokat” (1. &), az 1723. évi 21. törvénycikk némely őrhelyeken az ottani tábornok vagy parancsnok által bevezetett regálékat és adókat említ (1. &). (<https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=4432>; <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=4548>) (2017.7.31.) Ezúton köszönöm Oross Andrásnak, hogy felhívta figyelmemet e törvényekre.

²³ A pétervárad Fekete Medve fogadót név szerint említi („Schwartz beer”) (ápr. 8.).

²⁴ Az elfogyasztott élelmiszer jellegére általában nem tér ki, néhol bort, kenyeret, szalonnát és húst említ.

²⁵ Ez feltehetően a szász nemzet főtisztjei és a szebeni magisztrátus 1707. áprilisi memoráléja volt. SJAN Sibiu, Mag. Acte admin. 1707/1. fol. 10–13.

A szász követ 1707. évi megbízatásának teljesítése összesen mintegy 600 rajnai forintjába került a szász nemzetnek.²⁶ Költségkimutatásában a Tiszán történő átkelésig (ápr. 7.) magyar forintban és dénárban, Titeltől kezdve rajnai forintban és krajcárban számolt.²⁷

A kimerítő utazás és az anyagi ráfordítás azonban nem veszett kárba. Baußner az udvarban ismertetett szász panaszok eredményének könyvelte el az Udvari Haditanács határozatát, amely szerint Rabutinnek²⁸ 10 ezreddel Erdélybe kell vonulnia: „*Es hatt auch endlich unser lamentieren so viell geschaffet, daß unser Liebe[!] General Rabutin mit 10 Regimentern uns zu succurreren resolvieret worden.*”²⁹ A szász követ a bécsi minisztereknél tett látogatások és az uralkodói audiencia eredményével: az Udvari Haditanács válaszával, Savoyai Eugen levelével, Rabutin július 28-i és Johann Hossmann von Rothenfels, az Erdélyi Udvari Kancellária szász tanácsosa augusztus 25-i levelével tért vissza városába.³⁰ Követi működése elismeréseként 120 magyar forint jutalmat kapott a Szász Universitástól.³¹

A forrást betűhív átírásban, a táblázatos forma megtartásával közöljük. A rövidítéseket jelölés nélkül feloldottuk, azonban a pénznemek szokásos rövidítését (fl – forint, Hfl – magyar forint, d – dénár, Rfl, rfl – rajnai forint, x, x^r – krajcár) eredeti formában hagytuk. Saját toldásainkat szögletes zárójelbe tettük. A településnevek esetében először a magyar névváltozatot adjuk meg (amennyiben létezik), majd a mai nevet és közigazgatási hovatartozást. (Az ismétlődő földrajzi nevekhez csak újabb névváltozat esetén készítettünk jegyzetet.)

²⁶ Költségeire lásd még a Szász Universitas 1705–1712 közötti számadását: SJAN Sibiu, Mag. Soc. cons. Nr. 448. 3v–4v. A szükséges pénzösszeg jelentős részét, 420 Rft-ot Michael Bordan, Szebenben tartózkodó szerdahelyi lelkész előlegezte meg, tíz százalékos kamattal. *Uo.*, 3v–4r.

²⁷ Baußner számadásában kora szokásainak megfelelően számítási pénzzel számol, azonban április 6-i bejegyzésében az átváltási arány eltér a szokásostól, és a Szász Universitas vonatkozó számadáskönyv-bejegyzésében használt aránytól is, amely 150 Rft-ot 210 Hft-nak feleltet meg (azaz 1 Hfl=1,4 Rfl): „*Residuum expensarum itineris domini Bausneri juxta ejus rationem, in valore Viennensi soluti Rfl 150 cum thaleris in specie numero 75 qui faciunt in valore ejus temporis devoto[!] [Hfl] 210.*” SJAN Sibiu, Soc. cons. Nr. 448. 4r. – Erdélyben a fejedelmek korában a számítási pénz a magyar vagy kamarai forint volt száz dénár értékben. Később, a Habsburg-korban rajnai/rénes forinttal, majd konvenciók forinttal számoltak, 60 krajcár értékben. (Egy magyar forint hagyományosan 100 dénárnak, ill. 75 krajcárnak, egy rajnai forint 60 krajcárnak, ill. 80 magyar dénárnak felelt meg.) HUSZÁR, 1995, 12; HUSZÁR, 1979, 15.

²⁸ Jean-Louis Rabutin de Bussy gróf (1642–1717), francia származású császári tábornok, 1696–1708 között Erdély katonai parancsnoka.

²⁹ Baußner (Szebennek), 1707. máj. 16., Bécs. SJAN Sibiu, Mag. Acte admin., 1707/1. fol. 20–21. Bécsi tevékenységére: SZIRTES, 2014, 335–338; SZIRTES, 2015, 118–119.

³⁰ Andreas Teutsch diáriuma, 1707. szept. 26. *Uo.*, fol. 24v.

³¹ SJAN Sibiu, Soc. cons. Nr. 448. fol. 4v.

Forrás

Simon Baußner 1707. évi költségjegyzéke

SJAN Sibiu, Mag. Acte admin. 1707/1. fol. 22–27.

Consignation

Aller und jeder meiner Expeditions Unkosten von Herrmannstadt auß biß Wienn,
dasselbst, und auff der Ruck-Reise. Anno 1707.

Mensis		Hfl	d
Martius			
17 ^a	Des Titul Herrn Baron de Tige Proviant-Meistern vor den Pasport	3	–
18 ^{va}	Vor die überfahrt über die Alt ¹	–	16
	Vor Heu in Kinen ²	–	20
	Vor ein maaß wein	–	12
	Zu Titest ³ über nacht vor heu und futter	–	96
	Vor eßen und trincken	–	32
19 ^{na}	Zu Pirsen ⁴ auff den Mittag vor heu	–	12
	Vor eßen und trincken	–	24
	Im wirths hauß al Kosie ⁵ über nacht vor heu futter und stallung	–	96
	Vor eßen und trincken	–	28
20 ^a	Vor die Überfahrt bey Rimnik ⁶ über die Alt	–	16
	Zu Saltzburg ⁷ von Mittag biß den andren morgen vor heu, futter und stallung	1	36
	Vor eßen und trincken	–	64
21 ^a	Im wirths-hauß la Vállya ⁸ zu mittag vor heu	–	16
	Vor eßen und trincken	–	20
	Im wirths hauß al Oresului ⁹ über nacht vor heu futter und stallung	–	64
	Vor eßen und trincken	–	48
22 ^a	Im wirths-hauß la Belen ¹⁰ auff den Mittag vor heu	–	16
	Latus [22r]	10	16
Martius		Hfl	d
	Vor eßen und trincken	–	24
	Im wirths-hauß la Kalibás ¹¹ über nacht vor heu futter und stallung	–	80
	Vor eßen und trincken	–	28
23 ^a	Zu Tergul Siului ¹² von vor-Mittag biß den 24 ^{ten} Nach-Mittag vor heu stallung und futter, wovon auch auff die weitere Reise was mitgenohmen worden	2	58
	Vor eßen und trincken	–	80
24 ^a	Zu Telest ¹³ über Nacht vor eßen und trincken	–	90
	Vor heu und stallung	–	68

25 ^a	Bey einer Mühlen zu Mittag vor heu	–	16
	Vor eßen und trincken	–	32
	Zu Farat ¹⁴ über Nacht vor heu futter und stallung	–	96
	Vor eßen und trincken	–	40
26 ^a	Zu Csernetz ¹⁵ von vor-Mittag biß den 27 ^{ten} fruhe, vor heu, futter und stallung	2	–
	Vor eßen und trincken, wie auch brodt auff den weg	1	44
	Vor den Wallachischen Pasport	1	60
27 ^a	Zu Orsova ¹⁶ im Türckischen Territorio von vor-Mittag biß den 29 ^{ten} fruhe vor heu futter und stall	3	40
	Die Pferd zubeschlagen	–	92
	Vor eßen und trincken	2	28
	Vor zwey Gurten	–	48
29 ^a	Zu Mehedia ¹⁷ vor heu und futter auff den Mittag	–	48
	Vor eßen und trincken	–	36
[22v]			
Martius		Hff	d
30 ^a	Zu Domost ¹⁸ über nacht vor heu futter und stallung	1	4
	Vor eßen und trincken	–	48
	Zu Szlatina ¹⁹ zu Mittag vor die pferd	–	48
	Vor eßen und trincken	–	40
	Zu Karánsebes ²⁰ über nacht vor heu futter und stall	1	20
	Vor eßen und trincken	1	24
	Vor brodt auff den weg	1	28
	Vor die herberg	–	48
	Vor den Türckischen Pasport	2	80
	Zu Gavasdia ²¹ vor eßen und trincken	–	36
	Vor die pferd	–	48
	Zu Lugos ²² über nacht vor stall heu und futter	2	48
Aprilis	Vor eßen und trincken	–	76
	Vor die herberg	–	32
	Zu Keveres ²³ von Mittag biß 2 ^{da} Aprilis fruhe vor heu futter und stallung	1	40
	Vor ein Oka Speck	–	32
	Vor eßen und trincken	1	04
	Vor die herberg	–	24
	Zu Seber ²⁴ vor heu und futter auff den mittag	–	76
	Vor eßen und trincken	–	44
	Zu Dalacz ²⁵ über Nacht vor die pferd	1	12
	Vor eßen und trincken	–	60
	Einem Kalauz so uns über einen Morast geführt	–	48
[23r]			
Aprilis			
3 ^a	Zu Boka ²⁶ auff den Mittag vor heu und futter	–	48
	Vor eßen und trincken	–	64
	Zu Boltos ²⁷ über nacht vor heu stall und futter	1	68
	Vor die herberg	–	40

4.5.6 ^{ta}	Zu Orlovat ²⁸ allwo uns ein Türckischer Aga 3 Tag auffgehalten vor heu futter und stallung	3	40
	Dem Türcken so der Aga wegen unser auff Tömosvar ²⁹ geschickt	6	–
	Vor eßen Trinken und herberg	2	84
	Der Türckischen Convoj von Orsova biß Titel	4	80
	Vor den Tömösvarer Pasport	2	–
	Latus	22	24
	Summa superiorum trium laterum	73	68
	Diese biß daher expendierte Hfl 73,,68 machen Teutsch Geld, in Gold, nach dem ordinaren Wiener valor: Rhenensis florenus	50	35x
	[23v]		
Aprilis		Rfl	x
7 ^{ma}	Vor die überfahrt über die Thayß ³⁰	–	14
	Zu Titel ³¹ auff den Mittag vor heu und futter	–	31
	Vor eßen, trincken und holtz	–	18½
	Auff die Nacht in einem Dorff vor heu futter und stallung	1	16
	Vor eßen und trincken	–	20
8 ^{va}	Vor die herberg	–	14
	Zu Mittag vor heu und futter	–	27
	Vor eßen und trincken	–	24
	Vor die überfahrt über die Donau ³²	–	17
	Zu Peter Vardein ³³ der wacht beÿm Thor Trinck-Geld	–	17
10 ^{ma}	Daselbst vom 8 ^{ten} April nach Mittag biß den 10 ^{ten} fruhe vor eßen trinken, bett, zimmer, stallung heu und futter bey dem Schwartz beeren	6	18
	Die pferd zugeschlagen	–	56
	Zu Iló ³⁴ uber Nacht vor heu futter und stallung	–	52
	Vor eßen und trincken	–	39
	Vor die herberg	–	17
11 ^{ma}	Zu Bukova ³⁵ auff den Mittag vor die pferd	–	18
	Vor eßen und trincken	–	24
	Über Nacht vor die pferd	1	3
12 ^a	Vor eßen und trincken	–	30
	Zu Essek ³⁶ von vor-Mittag biß den 13. April nach-Mittag vor eßen trincken Zimmer stall und futter	4	56
	Latus [24r]	20	34½
Aprilis		Rfl	x
	Nachdeme mich zu Eßek der Herr Sándor Gergely ³⁷ eingehollet, nehme mit demselben die Post, derer durch Slavonien, Croatien, Steyer- Marck und Österreich biß Wienn numero 35 sein, eine jede mit sambt dem gewöhnlichen Position-Trinck-Geld per Rfl 1,,24 ½ x zusammen machen	49	17 ½
	Zu Moßlovina ³⁸ vor eßen und trinken über die Nacht	–	31

13 ^a	Zu Mihalovitz ³⁹ vor eßen zu Mittag	–	38
	Zu Koprainitz ⁴⁰ vor eßen und trincken auff den Abend	–	30
14 ^a	Zu Sauritz ⁴¹ vor eßen und trincken zu Mittag	–	33
	Daselbst vor die überfahrt über die Drag ⁴²	–	7
	Zu Ehrenhausen ⁴³ vor eße[n] ⁴⁴ und trincken wie auch Bett und Zimmer über die Nacht	1	–
	Daselbst vor die überfahrt über die Mur ⁴⁵	–	7
15 ^a	Zu Gratz ⁴⁶ vor eßen und trincken zu Mittag	–	48
	Daselbst der Wacht im Thor das geforderte Trinck Geld	–	17
	Zu Rettelstein ⁴⁷ vor eßen und trincken auff den Abend	–	30
16 ^a	Zu Kriegel ⁴⁸ vor eßen und trincken zu Mittag	–	24
	Zu Neu-Kirchen ⁴⁹ vor eßen und trincken	–	28
17 ^a	Zu Baaden ⁵⁰ vor eßen und trincken wie auch Zimmer und Bett über Nacht	–	48
18 ^a	Lange zu Wienn ⁵¹ an!		
19 ^a	Vor Tinten Papier und federn	–	29
23 ^a	Sechß Copejyen vom Großen Memorial, (so wir in der eyl gebrauchet) zuschreiben	5	–
	Latus [24v]	61	27½
Aprilis		Rfl	x
28 ^a	Kommen die zuruckgelaßene pferd und Knecht zu Wienn an, und haben laut Specification von Essek auß biß nacher gedachtem Wienn verzehrt	54	13
Majus			
25 ^a	Dem fuhrmann, so uns nacher Laxenburg ⁵² (alwo die Audientz bey Ihro Kayßerlichen Mayestät ⁵³ gehabt) geführet hatt	3	17
	Vor eßen und trincken daselbst	2	24
Junius			
18 ^a	Verkauffe mein zu Herrmannstadt ⁵⁴ umb Rfl 100 aestimiertes pferd zu Wienn vor Rfl 80 ist also der zu bonificieren versprochene verlust daran	20	–
	Vom 28 ^{ten} April, biß den 18 ^{ten} Junii haben die pferd zu Wienn zu unterhalten gekostet	27	–
20 ^a	Dem Wirthen im Weißen Ochsen zahle vom 18 ^{ten} April biß den 20 ^{ten} Junii vor Zimmer, Bett, Stallung, und etliche mahl bey ihm zu speisen	42	42
Julius			
29 ^a	Dem Kriegs-Cantzley diener vor versiegelung der Expedition	4	7
August			
25 ^a	Zahle vor meine und des Adams (salva venia) Wasche	5	27
	Dem Adam habe wochentlich 2 fl Rheinisch Kost-Geld gegeben, thut zusammen	35	–
	Latus [25r]	194	10
August		Rfl	x
	Außerhalb dem Kost-Geld habe dem Adam zu unterschiedlichen mahlen gegeben in Summa	17	19

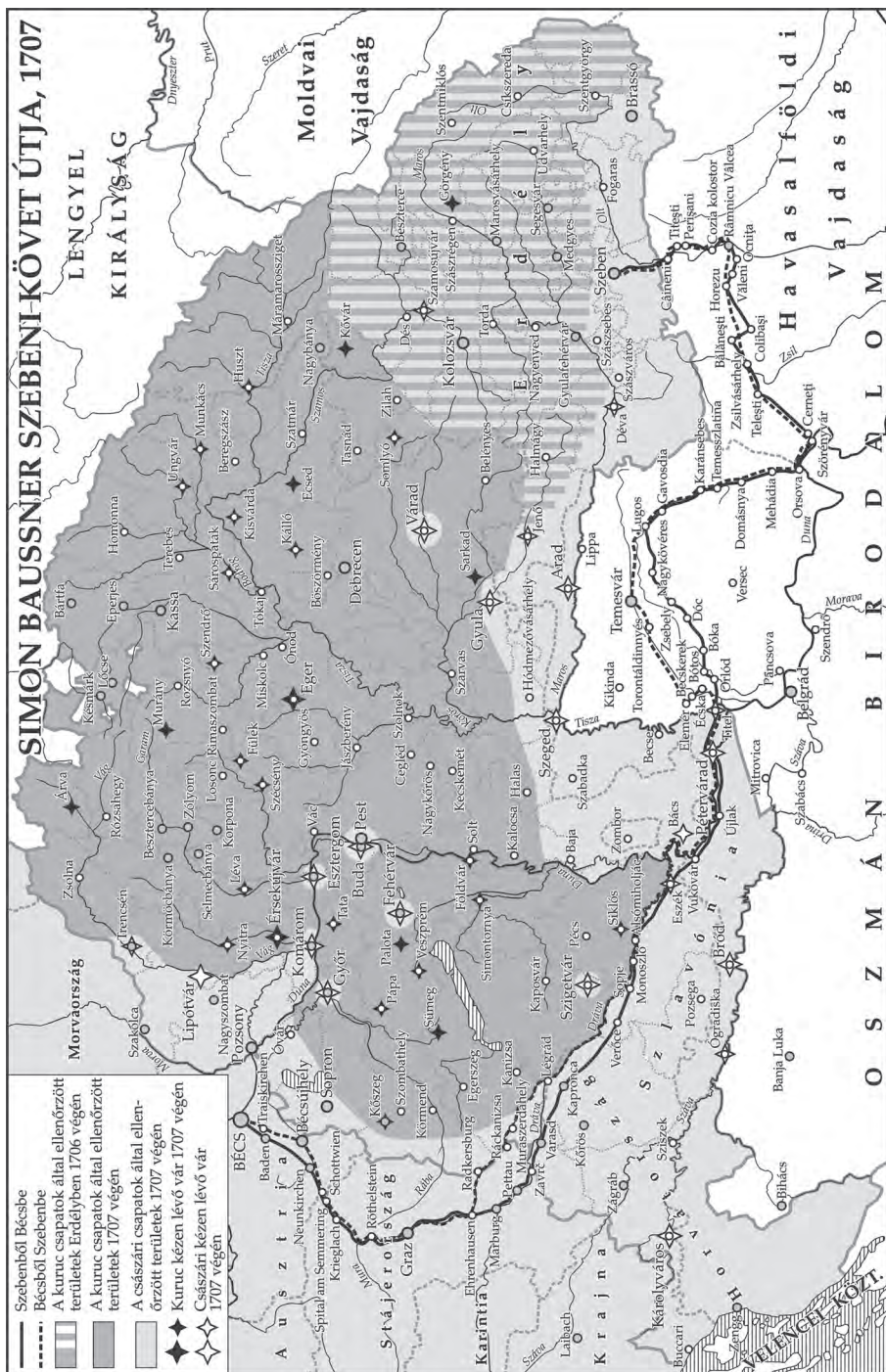
26 ^a	Vom 20 ^{ten} Junii biß den 27 Augusti zahle vor das Zimmer im Jesuvitter hauß wochentlich 2 fl in Summa	20	–
	Der Hauß Meisterin Trinck-Geld	1	–
	Vom 18 ^{ten} April biß den 27 Augusti zahle vor meine Kost	100	–
27 ^a	Reise von Wienn ab! und zahle dem Land-Kutscher biß Gratz	13	–
	Zu Troß-Kirchen ⁵⁵ vor die Mahl-Zeit zu Mittag	–	39
	Zu Neustadt ⁵⁶ über Nacht vor Kost Bett und Zimmer	1	–
28 ^a	Zu Schott-Wienn ⁵⁷ vor d[ie] ⁵⁸ Mittag Mahl-Zeit	–	47
	Zu Spittal ⁵⁹ vor die Abendmahlzeit Bett und Zimmer	–	54
29 ^a	Zu Kriegel vor die Mittag Mahl-Zeit	–	34
	Allhier ist dem Land Kutscher der Wagen zerbrochen, welchen zu reparieren er sich 1½ Tag auffhalten sollen, weßentwegen ich umb das von Gratz abzugehende Schiff noch all da zu atrapieren die Post nehmen müßen, derer biß auff Gratz 6 sein, eine jede zu Rfl 1.,47 x und also zusammen machen	9	22
	Zu Rettenstein ⁶⁰ vor die Abend Mahl-Zeit	–	34
	Der Adam hatt von Kriegel biß nacher Gratz verzehret	2	52
	Zu Gratz vom 30 ^{ten} Augusti biß 1a 7 ^{bris} inclusive vor Kost Bett und Zimmer	3	19
	Latus [25v]	171	20
Septem- ber		Rfl	x
1 ^a	Kauffen zu Gratz auff das Schiff unterschiedliche victualien und Kuchel-Geschier ein, per	5	6
	Laße 5 Maaß Wein einfüllen	1	–
	Zahle von Gratz biß auff Rakelßburg den Schiffern	6	–
2 ^{da}	September kauffen zu Rackelßburg ⁶¹ neue victualien auff das Schiff ein	5	12
	Von Rackelßburg biß auff Legrad ⁶² den Schiffern	8	–
3 ^a	Der Grantz-Wacht zu Ratzisch Kanisa ⁶³ das geforderte Wacht- oder Trinck-Geld	–	17
	Der zu Szeredahely ⁶⁴	–	17
	Der folgenden Grantz-Wacht	–	14
4 ^a	Der bey Legrad	–	17
5 ^a	Von Legrad biß Eße[k] ⁶⁵ den Schiff Leuthen	14	–
6 ^a	Der Grantz-Wacht bey Verevitize ⁶⁶	–	17
7 ^a	Der zu Mihaloviz ⁶⁷	–	17
8 ^a	Der bey Sopia ⁶⁸	–	17
10 ^a	Zu Eßek ⁶⁹ vor des General von Kreutz ⁷⁰ Schiffbruck Pass-Zettel Daselbst dem Brucken-Meister, das Schiff durch die Schiffbrucken zu passieren	1	–
	Von Eßek biß Peter Vardein den Schiffern	6	–
11 ^a	Zu Bukova der Grantz-Wacht	–	17
	Der zu Iló	–	17
13 ^a	Zu Peter Vardein vor des dasigten Comendantens ⁷¹ Pasport	1	–
	Latus [26r]	50	5

Septem- ber		Rfl	x
13.	Von Peter Vardein biß Tomosvar ⁷² dem fuhrman	8	–
	Kauffe daselbst auff den Weg unterschiedliche victualien ein, so aber noch den Tag mit sambt dem Sack vom wagen verlohren worden, per	2	2
	Fülle daselbst 5 Maaß Wein ein	1	24
	Vor die uberfahrt über die Theÿß	–	9
	Zu Elemir ⁷³ auff die Nacht vor eßen	–	14
14 ^a	Zu Deszka ⁷⁴ auff den Mittag vor eßen	–	19
	Zu Dinyés ⁷⁵ auff den Abend vor eßen	–	12
15 ^a	Zu Tömösvár ⁷⁶ vor eßen und herberg	–	54
	Vor 3 Maaß Wein	–	51
	Einem Kerl so uns einen fuhrman gesucht	–	17
	3 Maaß wein auff dem weg eingefült	–	51
	Vor den Pasport	4	–
16 ^a	Von Tomosvar biß Karansebes ⁷⁷ dem Fuhrman	6	–
17 ^a	Zu Karansebes vor eßen und trinken auff den abend	–	36
	Vor die herberg	–	20
	Brodt fleisch und ein maaß wein auff den weg	–	25½
18 ^a	Von Karansebes biß nacher Rimnik dem fuhrman	18	17
19 ^a	Zu Mehedia vor wein	–	6
20 ^a	Zu Csernetz auff den Mittag und etwas mit auff den weg vor fleisch, brodt wein und herberg	1	15
21 ^a	Zu Telest vor eßen und trinken	–	24
	Vor den Wallachischen Pasport	1	8
22 ^a	Zu Tergul Siului 5 Maaß wein eingefült	–	37
23.	In einem wirths hauß vor eßen auff den Mittag	–	12
Eodem	Im wirths hauß al Oresului vor eßen und trinken	–	15
	Latus [26v]	48	43½
Septem- ber		Rfl	x
24.	Zu Rimnik auff den mittag vor eßen und trincken	–	18
	Von Rimnik biß nacher Kinen vor die pferd	5	23
	Im wirths hauß la Balaván ⁷⁸ vor eßen	–	12
25 ^a	Im wirths hauß la Pirsén vor eßen und trinken	–	24
	Zu Kinen vor eßen und trincken auff den Abend	–	21
26.	Von Kinen biß Herrmannstadt vor die pferd	3	21
	Vor die überfahrt über die Alt	–	6
	Latus	10	5
	Summa omnium Laterum	607	½
	Ich habe vom Hochlöb[lichen] ⁷⁹ [Co]nsulat ⁸⁰ , beÿ meiner Abreise durch [de]n ⁸¹ Herrn Hopner bekommen 70 species Duckaten, so (ein jeder nach dem außgegebenen und berechnetten Wiener valor zu rfl 4,,7 x ^c) zusammen außtragen Rfl 288,,10x		

Per Wechsel vom Löblichen Neupergischen Regiment habe bekommen	
Rfl	200
Item per Wechsel vom Löblichen Virmondischen Regiment Rfl 150	
Summa perceptorum rfl 638,,10x	
Wovon die erogierte Rfl 607 ½ x subtrahieret bleibe dem Publico zu	
refundieren schuldig Rfl 31,,9 ½ Salvo errore calculi.	
S[imon] Baußner manu propria	
	[27r]

-
- ¹ Olt
² Căineni (RO)
³ Titești (RO)
⁴ Perișani (RO)
⁵ Cozia kolostor / Mănăstirea Cozia (RO)
⁶ Râmnicu Vâlcea (RO)
⁷ Ocnele Mari (RO) vagy Ocnița (RO)
⁸ Văleni (RO), Vâlcea megye
⁹ Horezu (RO)
¹⁰ Valószínűleg Bălănești (RO). Baußnernek Colibași után kellett itt áthaladnia. A téves sorrend (több helyen) az utólagos összeállítással állhat összefüggésben.
¹¹ Colibași (RO)
¹² Zsilvásárhely/ Târgu Jiu (RO)
¹³ Telești (RO)
¹⁴ Ismeretlen település.
¹⁵ Cerneți (RO)
¹⁶ Orsova/ Orșova (RO)
¹⁷ Mehădia/ Mehadia (RO)
¹⁸ Domășnea/ Domașnea (RO)
¹⁹ Temeszlatina/ Slatina-Timiș (RO)
²⁰ Karánsebes/ Caransebeș (RO)
²¹ Gavosdia/ Găvojdia (RO)
²² Lugos/ Lugoj (RO)
²³ Nagykövérés/ Chevereșu Mare (RO)
²⁴ Zsebely/ Jebel (RO)
²⁵ Dóc/ Dolaț (RO)
²⁶ Bóka/ Бока/Вока (SRB)
²⁷ Bótos/ Ботош/ Botoș (SRB)
²⁸ Orlód/ Орловат/Orlovat (SRB)
²⁹ Temesvár/ Timișoara (RO)
³⁰ Tisza
³¹ Titel/ Тител/Titel (SRB)
³² Duna
³³ Pétervárad/ Петроварадин/Petrovaradin (SRB)
³⁴ Újlak/ Ilok (HR)
³⁵ Vukovár, Valkóvár/ Vukovar (HR)
³⁶ Eszék/ Osijek (HR)

- ³⁷ 1702-től guberniumi regisztrátor. 1709-ben az erdélyi Deputáció tagja lett, később erdélyi ítélőmester. HECKENAST–MÉSZÁROS 2005, 372.
- ³⁸ Monoszló/ Podravska Moslavina (HR)
- ³⁹ Alsómiholjac/ Donji Miholjac (HR). Baußnernek Drávamonoszló előtt kellett érintenie.
- ⁴⁰ Kapronca/ Koprivnica (HR)
- ⁴¹ Zavrč (SLO)
- ⁴² Dráva
- ⁴³ Ehrenhausen (A)
- ⁴⁴ Iratsérülés
- ⁴⁵ Mura
- ⁴⁶ Grác/ Graz (A)
- ⁴⁷ Röthelstein (A)
- ⁴⁸ Krieglach (A)
- ⁴⁹ Neunkirchen (A)
- ⁵⁰ Baden (A)
- ⁵¹ Bécs/ Wien (A)
- ⁵² Laxenburg (A)
- ⁵³ I. Lipót császár és magyar király (1657–1705)
- ⁵⁴ Nagyszeben/ Sibiu (RO)
- ⁵⁵ Traiskirchen (A)
- ⁵⁶ Bécsújhely/ Wiener Neustadt (A)
- ⁵⁷ Schottwien (A)
- ⁵⁸ Iratsérülés
- ⁵⁹ Spital am Semmering (A)
- ⁶⁰ Röthelstein (A)
- ⁶¹ Bad Radkersburg (A)
- ⁶² Légrád/ Legrad (HR)
- ⁶³ Ráckanizsa/ Razkrizje (SLO)
- ⁶⁴ Muraszerdahely/ Mursko Središće (HR)
- ⁶⁵ Iratsérülés. Eszék/ Osijek (HR)
- ⁶⁶ Verőce/ Virovitica (HR)
- ⁶⁷ Alsómiholjac/ Donji Miholjac (HR)
- ⁶⁸ Sopje (HR). Baußnernek Alsómiholjac előtt kellett érintenie.
- ⁶⁹ Eszék/ Osijek (HR)
- ⁷⁰ Wolfgang Joseph Kreutz, már korábban, 1697–1703 között is eszéki kapitány. OROSS, 2009, 139.
- ⁷¹ Dietrich Heinrich von Nehem báró († 1713), császári tábornok.
- ⁷² Temesvár/ Timișoara (RO)
- ⁷³ Elemér/ Елемир / Elemir (SRB)
- ⁷⁴ Écska/ Ечка / Ečka (SRB). Baußnernek Elemér előtt kellett itt áthaladnia.
- ⁷⁵ Torontáldinnyés/ Dinaș (RO)
- ⁷⁶ Temesvár/ Timișoara (RO)
- ⁷⁷ Caransebeș (RO)
- ⁷⁸ Ismeretlen település.
- ⁷⁹ Iratsérülés
- ⁸⁰ Iratsérülés. Szébenben a polgármestert *consul*nak is nevezték.
- ⁸¹ Iratsérülés

Rövidítések és irodalomjegyzék

MNL OL, B 2	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Erdélyi kancelláriai levéltár, Erdélyi kancellária regisztratórája, Acta generalia
SJAN Sibiu	Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale (Román Nemzeti Levéltár Szeben Megyei Igazgatósága)
Col. fasc.	Colecția de acte fasciculare (Inv. 332)
Mag. Acte admin.	Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Acte administrative (Inv. nr. 24.)
Mag. Soc. cons.	Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Socoteli consulare (Inv. nr. 207.)

*

BAK 1997	BAK Borbála: <i>Magyarország történeti topográfiája</i> . Budapest, 1997. (História könyvtár – Monográfiák 9/I.)
BETHLEN 1980	BETHLEN Miklós <i>élete leírása magától</i> . In: <i>Kemény János és Bethlen Miklós művei</i> . Kiad. és jegyz. V. WINDISCH Éva. Budapest, 1980. (Magyar remekírók)
DÖRNER 2009	DÖRNER, Anton E.: <i>Reformismul Austriac și administrația din Transilvania în secolul al XVIII-lea</i> . [Cluj], 2009.
HECKENAST 1984	HECKENAST Gusztáv: <i>A Rákóczi-szabadságharc</i> . In: <i>Magyarország hadtörténete</i> . I. <i>A honfoglalástól a kiegyezésig</i> . Szerk. BORUS József. [Budapest], 1984.
HECKENAST– MÉSZÁROS 2005	HECKENAST Gusztáv: <i>Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár</i> . S. a. r., kieg. és az előszót írta MÉSZÁROS Kálmán, Budapest, 2005. (História könyvtár; Kronológiák, adattárak, 8.)

HERBERT
1883

HERBERT, Heinrich: *Der innere und äussere Rath Hermannstadts zur Zeit Karls VI. Mittheilungen aus den Hermannstädter Magistratsprotocollen.* In: *Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde, Neue Folge*, 17. (1883) 347–485.

HERBERT
1896

HERBERT, Heinrich: *Eine Reise nach Wien vor zweihundert Jahren.* In: *Korrespondenzblatt des Vereines für siebenbürgische Landeskunde*, 19. (1896) 57–63.

HIPSSICH–KOMERS
1707

Spanischer Successions-Krieg. Feldzug 1707. Nach den Feld-Acten und anderen authentischen Quellen bearbeitet in der Abtheilung für Kriegsgeschichte von Carl Freiherrn von HIPSSICH und Camillo Freiherrn KOMERS von LINDBENBACH, Wien, 1883. (Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen, I/IX.)

HORVÁTH
2010

HORVÁTH Hajnalka: „...postán izentem vala Nagyságodnak”. *Az információáramlás tényezői a XVII. század közepén.* In: *Fons*, 17. (2010), 1. sz., 3–58.

HUSZÁR
1979

HUSZÁR Lajos: *Münzkatalog Ungarn. Von 1000 bis heute.* Aus dem Ungarischen übertragen von Artur POHL. Budapest, 1979.

HUSZÁR
1995

HUSZÁR Lajos: *Az Erdélyi Fejedelemség pénzverése.* Budapest, 1995.

KAMODY
1982

KAMODY Miklós: *A Rákóczi-szabadságharc tábori postája.* In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 29. (1982), 2. sz., 216–241.

MUNKÁS
1903

MUNKÁS László: *A magyar posták a XVIII. század elején. 1700–1716.* In: *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*, 10. (1903), 436–453.

NAGY
2007

NAGY Levente: *Az elhallgatás naplója, vagy valami más. Gulácsi Albert diáriuma bécsi útjáról (1691, 1696).* In: *Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények*, 5. (2007), 109–126.

NAGY-KISS
1995

NAGY István–F. KISS Erzsébet: *A Magyar Kamara és egyéb kincstári szervek*. Budapest, 1995. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai I. Levéltári leltárak 9.)

NELL
1709

NELL, Johann Peter: *Neu-vermehrte Post-Charte durch gantz Teutschland nach Italien, Franckreich, Niederland, Preußen, Polen, und Ungarn ec.* [...] Nürnberg, Johann Baptist Homann, 1709. http://www.deutschefotothek.de/documents/obj/90031700/df_dk_0006425 (2017. 7. 30.)

OROSS
2009

OROSS András: *A Dél-Dunántúl kamarai és katonai igazgatása a 17–18. század fordulóján*. In: *Katolikus megújulás és a barokk Magyarországon*. Szerk. GÖZSY Zoltán–VARGA Szabolcs–VÉRTESI Lázár. PHF–Pécsi Egyháztörténeti Intézet, 2009.

OROSS
2013

OROSS András: *A magyarországi kamarák területi illetékesége a 17–18. század fordulóján*. In: *Archivarium historicorumque magistra. Történeti tanulmányok Bak Borbála tanárnő 70. születésnapjára*. Szerk. KÁDÁR Zsófia, LAKATOS Bálint, ZARNÓCZKI Áron. Budapest, 2013.

OROSS
2013a

OROSS András: *A Magyar Királyság törökellenes határvédelmi rendszerének felszámolása és átszervezése*. Budapest, 2013. (Fons könyvek 4.)

OROSS
2014

OROSS András: *A magyarországi kamarai rendszer változásai a török kiűzésétől Mária Terézia uralkodásáig. Vázlatos áttekintés*. In: *Századok*, (2014), 5. sz., 1157–1170.

SEIVERT
1782–1783

SEIVERT, Johann: *Die Grafen der Sächsischen Nation und Hermanstädtischen Königsrichter im Großfürstenthume Siebenbürgen*. In: *Ungarisches Magazin*, II. (1782), 261–318; III. (1783), 129–164, 393–432.

SZIRTES
2014

SZIRTES, Zsófia: *Der Hermannstädter Gesandte Simon Baufner in Wien (1707)*. In: *Historia Urbana (Sibiu)*, XXII. (2014), 319–340.

SZIRTES
2015

SZIRTES Zsófia: *Az erdélyi szászok érdekvédelme az átmeneti korszakban (1690–1711)*. Doktori (PhD) értekezés. PPKE–BTK. Budapest–Piliscsaba, 2015. (Kézirat). http://realphd.mtak.hu/31111/Szirtes%20Zs%C3%B3fia_disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf (2017. 7. 31.).

TRÓCSÁNYI
1988

TRÓCSÁNYI Zolt: *Habsburg-politika és Habsburg-kormányzat Erdélyben 1690–1740*. Budapest, 1988. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai III. Hatóság- és hivatal-történet, 8.)

R. VÁRKONYI
1986

R. VÁRKONYI Ágnes: *Az önálló fejedelemség utolsó évtizedei (1660–1711)*. In: *Erdély története*. II. 1606–1830. Szerk. MAKKAI László–SZÁSZ Zoltán. Budapest, 1986. 784–971.

WESSELÉNYI
1985

WESSELÉNYI István: *Sanyarú világ. Napló 1703–1708*. I. 1703–1705. Közzéteszi MAGYARI András, Bukarest, 1983; II. 1707–1708. Közzéteszi DEMÉNY Lajos–MAGYARI András, Bukarest, 1985.

WESSELY
1973

WESSELY, Kurt: *Neuordnung der ungarischen Grenzen nach dem großen Türkenkrieg*. In: *Die k.k. Militärgrenze*. Beiträge zu ihrer Geschichte. Wien, 1973. (Schriften des Heeresgeschichtlichen Museums in Wien, 6.) 29–93.

WINKELBAUER
2003

WINKELBAUER, Thomas: *Ständefreiheit und Fürstenmacht: Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter*. Teil 1. Hg. v. Herwig WOLFRAM. Wien, 2003. (Österreichische Geschichte 1522–1699.)

ZIEGLAUER
1869

ZIEGLAUER, Ferdinand: *Harteneck, Graf der sächsischen Nation, und die siebenbürgischen Parteikämpfe seiner Zeit. 1691–1703*. Nach den Quellen des Archives der bestanden siebenbürgischen Hofkanzlei und des sächsischen National-Archives in Hermannstadt. Hermannstadt, 1869.